שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וכתיב א) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ת"ר כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש תניא אידך כי חק לישראל הוא אין לי אלא לישראל לאומות העולם מנין ת"ל משפט לאלהי יעקב א"כ מה ת"ל כי חק לישראל מלמד שישראל נכנסין תחילה לדין כדרב חסדא [א] דאמר רב חסדא מלך וציבור מלך נכנס תחילה לדין שנאמר ב) משפט עבדו ומשפט עמו מאי טעמא אי בעית אימא לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף: ולשמיטין: מנלן דכתיב ג) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב ד) מראשית השנה ולגמור שנה שנה מניסן דכתיב ה) ראשון הוא לכם לחדשי השנה [ב] דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים ואין דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים: וליובלות: יובלות באחד בתשרי הוא יובלות בי' בתשרי הוא דכתיב ו) ביום הכפורים תעבירו שופר הא מני ג) רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא [ד] דתניא ז) וקדשתם את שנת החמשים שנה מה ת"ל לפי שנאמר ו) ביוה"כ יכול לא תהא מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך ת"ל וקדשתם את שנת החמשים [ג] מלמד שמתקדשת והולכת ז) מתחילתה מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ה) [א] מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן כיון שהגיע יוה"כ ט) תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן ורבנן י) שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים תניא אידך ח) יובל היא [ט] מה תלמוד לומר לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה כך מתקדשת והולכת בסופה ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על קדש תלמוד לומר ח) יובל היא שנת החמשים שנת החמשים אתה מקדש ואי אתה מקדש שנת החמשים ואחת

ורבנן

שהחדש מתכסה בו. לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחידושה: אלא אם כן קדשו החדש כו'. וה"ק אם קבעו ישראל את חק החדש יהא משפט להקב"ה: מלך וציבור. כשהקב"ה דן אותם מלך נכנס תחילה: משפט עבדו. שלמה קאמר ליה: דליפוש חרון אף. בשביל עונות צבור: מנלן. שנת שמיטה מקודשת מר"ה ואסור בעבודת הקרקע: וקדשתם שנת החמשים מה ת"ל. מכיון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר (א) בחדש השביעי יודע אני שהיא שנת החמשים: לא נפטרים לבתיהם. דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרור: ולא משתעבדין. דכתיב וקדשתם את שנת החמשים: ועטרותיהן בראשיהן. אם רצה לשום עטרה בראשו להראות שיצא חפשי: שנים אתה מקדש. כשנת יובל נכנסת מלוה על ב"ד לומר מקודשת השנה: ואי אתה מקדש שום חדש. כר"א בר"ש דאמר לקמן בפרק שני (ד' כד.) בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו ויליף טעמא מהכא: לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים. דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה: יכול כך מתקדשת בסופה. אחר ראש השנה ותמשך עד יום הכפורים: ואל תתמה. אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה: שהרי מוסיפין מחול על קודש. כדאמרינן לקמן בשמעתין: ת"ל יובל היא. מיעוטא היא:

ורבנן

בתחילת שעה ט"ו דהיא שעה שלישית של יום וסימן וי"ד פי' ביום ו' בסוף שעה י"ד היה המולד מאחר [ד] שלא היה ר"ה עד יום ו' שקידש אדם הראשון החדש נמצא שנברא העולם בכ"ה באלול ואותה שנה של תוהו שמונין משום דיום אחד בשנה חשוב שנה וכשתדקדק על מולד ניסן של תוהו שלפני תשרי של ייצור שבו נברא אדם תמצא מולד ניסן ברביעי בתשע שעות תרמ"ב חלקים שאתה צריך להשליך ב' ד' תל"ח לאחריו ב' ימים ד' שעות תל"ח חלקים ומולד תשרי של תוהו שלפניו שנמצא ב' ה' ר"ד ולתקופה מניסן של תוהו מונין שהיתה התקופה בתחילת ליל ארבעה ונמצאת תקופת תשרי של ייצור של אחריו ביום ד' ט"ו שעות כדאמרינן בפרק כיצד מעברין [ח] אין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום וז' שעות ומחצה נמצא לשתי תקופות ט"ו שעות ונמצא דקדמה תקופת תשרי למולד א' כ"ג פי' יום אחד כ"ג שעות ונמצא דקדמה תקופת ניסן את המולד ז' ט' תרמ"ב דל חצי (שעה [ה]) עודפת התקופה על המולד ה' י' תרמ"ב פי' ה' ימים י' שעות תרמ"ב חלקים וכשתצרף ה' י' תרמ"ב עם א' כ"ג עולה ז' ט' תרמ"ב והרי עכשיו נוהגין למנות מתשרי של תוהו שנות העולם כדפי' דיום אחד בשנה חשוב שנה [ט] (ב) [ו] ותקופת ניסן מונין מולד תשרי ב' ה' ר"ד וזקוקים להסיר ז' ט' תרמ"ב ודבר תימה הוא במה נחלקו ר"א ור' יהושע דתניא לקמן (דף יא.) מונין לתקופה מניסן ולמולדות [ז] מתשרי והלא היו יכולים לברר הדבר דכ"ד שעות מיכסי סיהרא בין חדתא לעתיקא כדאיתא בסוף פ"ק דערכין [י] (דף ט: ושם) והם מרחיקין המולד זה מזה ב' ד' תל"ח כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בו שני ימים:

שהחדש מתכסה בו. שאין הלבנה נראית לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחדושה כפי' הקונטרס והביא ר"ת [כ] ראיה מויקרא רבה בפרשת אמור אל הכהנים [ל] דקאמר התם תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו והלא ניסן חדש ונכסה ויש בו חג אלא זה שחגו בו ביום ואין לך חדש שהוא נכסה ויש בו חג וחגו ביומו אלא תשרי ועוד מפרש ר"ת מתכסה מזומן כמו ליום הכסא יבא ביתו דבפרק חלק (סנהדרין דף צו:) גבי עמון ומואב שיבבי בישי דארעא דישראל הוו וכו' [ס] והר"ר משולם מפרש שהחדש מתכסה בו שאין חטאת ר"ח קרב בראש השנה כדכתיב מלבד עולת החדש ומנחתה ולא כתיב מלבד חטאת ועולה והקשה לו ר"ת דברים תוספתא דשבועות תניא (ל"ח) שעירים מקריבים ישראל בכל שנה וחשיב י"ב בראשי חדשים ובאופן דמוסף דר"ה וחיות אשר הנה מרובעות יסד ר"א הקליר מוספי חדש עשתי עשרה דהיינו פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה ושעיר לכפר והשיב לר"ת שלא אמר שאין בו מוסף [ט] אלא מתכסה שלא הזכיר הכא חטאת בקרא דמלבד כמו שהזכיר עולה ועוד פי' מתכסה שאין מזכירין מוסף של ר"ח בתפלה משום דאמרי' [מ] רשב"ג ה"ל בריה דבסים קליה עייל קמי תיבותא כי מטי לראשי חדשים אישתיק ולא רצה לאמרו (ג) פי' דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על הזכאי [י] פירוש ההוא דר"ח קרוי חייב משום דאמרי' [ס] אמר הקב"ה הביאו כפרה וכו' עכ"ל ור"ת רגיל להזכירו ולומר מלבד עולת החדש ולסיים ושני שעירים לכפר חד דר"ח וחד דר"ה [ע]: **בעשרה** בתשרי הוא. לרב אשי דאמר לעיל [פ] ארבעה ראשי השנה בד' ראשי חדשים פריך (ד) [כ] הא דא"ל רב חסדא לעיל [צ] רגל שבו ר"ה לרגלים (ה) הוה נמי מצי לשנויי הכא הכי: [ל] **ורבנן** שנת חמשים אתה מונה. לרבנן כיון דאינה מתקדשת מתחילתה איצטריך ליה קרא להכי ולא איצטריך למעוטי סופה מחמת דמוסיפין מחול על הקדש דהשתא מבצר בציר אוספי מבעיא וא"ת אדרבה כ"ש דצריך טפי משום דכתיב בקרא שנה ואין כאן שנה שלימה אא"כ תמשך עד יוה"כ אחר ויש לומר דכיון דלא שייך טעמא דתוספת ממילא בלא שום יתור ממעטא מקרא דוקדשתם דמשמע דוקא שנת החמשים:

ואי

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יד סמג עשין קלא קלב ולאוין רסח:

* * *

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וקדשתם כו' והעברת שופר תרועה בחדש: **(ב)** תום' ד"ה לתקופות. כדפי' דיום אחד בשנה חשוב שנה ולתקופה מניסן מונין ומולד תשרי בהר"ד: **(ג)** תום' ד"ה שהחדש כו' ולא רצה לאומרו דמוטב כצ"ל ותיבת פי' נמחק: **(ד)** ד"ה בעשרה כו' פריך דהא אמר רב חסדא כצ"ל: **(ה)** בא"ד לרגלים והכא נמי מצי לשנויי הכי:

* * *

גליון הש"ס

תום' ד"ה שהחדש וכו'. והר"ר משולם מפרש. עיין יומא ג ע"א תד"ה אלא למ"ד:

* * *

רבינו חננאל

ולשמיטין מנ"ל **דכתיב** ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' וגמר שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה: **וליובלות אוקימנ' כר' ישמעאל** דסבר האי דכתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו' מלמד שמתקדשת שנת היובל מתחלתה כלומר מר"ה ודייק מלישנא יתירא מאחר דכתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה למה בא אלא ללמד שקידוש שנת היובל מר"ה. ורבנן שחולקין על ר' ישמעאל אומרים למה בא שנה ללמדך כי היובל שנים אתה מקדשו ולא חדשים: **תניא אידך יובל היא** שנת החמשים שנה מת"ל לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שיכול בכניסתה תהא מתקדשת בר"ה ויציאתה תהא מושכת והולכת עד יוה"כ שכן מוסיפין מחול על קודש ת"ל יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם אין קדושתה אלא עד ר"ה:

* * *

ליקוטי רש"י

שהחדש מתכסה בו. שהלבנה מתכסה בו שאינה נראית לכל אדם אלא שחרית ליושבי מזרח וערבית ליושבי מערב כדאמר בראש השנה (כ:) עשרים וארבע שעות מתכסה סיהרא [ביצה טז.]. שהלבנה אינה נראית בעגול לכל העולם דכתיב חדש בכסה [סנהדרין יא:]. **הוי אומר זה ר"ה.** דאלו שאר יום טוב כבר נתמלאה הלבנה במקצת ונראית בכל מקום [ביצה שם]. שחגה בראש חדש הוא אבל שאר חגים באמצע החדש הם וכתיב כי חק כלומר חג שישראל עושין באותו חג דהיינו קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום דכתיב ביום הנחילו את בניו כדדרשינן באחד דיני ממונות (סנהדרין לד:) [סנהדרין שם]. **כי חק.** הוא לישראל מאת הקב"ה לתקוע באותו היום והוא יום המשפט לקב"ה [תהלים פא ה]. **נכנס תחלה.** לפני הקב"ה לדין. **משפט עבדו.** שלמה המלך [ע"ז ב:]. **מתחילתה.** מתחילת השנה מיו"כ עבדים נפטרים ושדות חוזרות ועדיין לא עברו אלא מ"ט אבל שביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לסוף שבע שנים כל שנה שביעית במנין ס"א [קידושין מ:]. **תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים וכו'.** ראש השנה שלה ביום הכפורים דתוקעין ב"ד בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן ואז נראית שהיא יובל [ערכין יב.]. קריאת דרור דיובל תלויה בה [שבת קלא:].

[מכאן שייך לדף ט.] **ואי אתה מונה שנת חמשים ואחת.** שלא תתחיל למנות ז' שנים של שמיטה הבאה בשנת היובל עצמה שלא תהא מונה אחת לשנת נ' ולשנה הבאה אחריה שנת נ"א שנייה אלא לשנת חמשים ואחת תהא מונה אחת ושנת נ' עצמה נמנית ליובל שעבר שאין עולה למנין שבוע הבא כדאמר [נדרים סא.]. **שנת חמשים עולה.** לשנת יובל והיא תחילת יובל הבא הלכך לר' יהודה לא הוי בכל יובל אלא מ"ט שנים [ערכין יב:]. הויא שנת יובל ועולה נמי למנין שמיטה הבאה [שם לג.]. **בחריש ובקציר תשבות.** למה נזכר חריש וקציר יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה ט.) וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ועבודת ו' הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה) שדך לא תזרע וגו' וי"א שאינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת [שמות לד כא].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן טז.] ע"ז ג:, **ב)** [לעיל ז. לקמן ט:], **ג)** [ערכין דף כח.], **ד)** [קדושין דף מ:], **ה)** [לעיל ז:], **ו)** שבת קלא:, **ז)** [לקמן כד.], **ח)** [דף נו.], **ט)** לעיל דף ב:, **י)** [צ"ל לקמן כ:], **כ)** [ועי' תוס' ביצה טז. ד"ה איזהו], **ל)** פכ"ט, **מ)** עי' ירושלמי שבועות פ"ק ה"ד, **נ)** יומא מג: שבועות יד., **ס)** [שבועות דף ט. חולין ס:], **ע)** [וע"ע תוס' ביצה טז. ד"ה איזהו ותו' עירובין מ. ד"ה זכרון ותו' לקמן לה.], **פ)** ריש עמוד א', **צ)** ד ע"א.

* * *

תורה אור השלם

א) כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: [תהלים פא, ה]

ב) וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: [מלכים א' ח, נט]

ג) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַייָ שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: [ויקרא כה, ד]

ד) אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: [דברים יא, יב]

ה) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

ו) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם: [ויקרא כה, ט]

ז) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: [ויקרא כה, י]

ח) יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נְזִרֶיהָ: [ויקרא כה, יא]

* * *

הגהות וציונים

א] בכת"י נוסף **דאמר** מר"ה חייל יובל, וכ"ה בילקו"ש, ולעיל ז ע"ב: **ב]** בכת"י נוסף **שנה**, וכ"ה בילקו"ש ובתו"כ, וכן פירשו הראב"ד והר"ש שם דמ"שנה" קא דריש עיי"ש (וכן משמע בר"ח): **ג]** בכת"י נוסף **שנת החמשים שנה** מה ת"ל **והלא כבר נאמר** וקדשתם את שנת החמשים **שנה** יכול (והיא הנוסחא הנכונה דלאו "יובל היא" דריש אלא "שנת החמשים שנה" דריש, דק"ס, עיי"ש): **ד]** צ"ל **ומאחר** (באה"מ): **ה]** [צ"ל **שנה**] (גליון) ובדפו"י תרמ"ב **דלחצי שנה** עודפת: **ו]** נדצ"ל **ולתקופה מניסן מונין כדתניא** לקמן **מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי ומולד** תשרי ב' ה' וכו' נחלקו ר"א ור' יהושע **והלא** היו יכולים וכו', (רש"ש, וכעי"ז בבאה"מ), וע"ע מהרש"א וחכמת מנוח: **ז]** צ"ל **ולמבול** מתשרי (הג"ר שמחה מדעסויא, וכ"ה בברייתא לקמן): **ח]** [צ"ל ל"ב] (גליון): **ט]** צ"ל שאין בו **חטאת** אלא (רש"ש): **י]** ביומא ושבועות הגי' ויכפר על **החייב**: **כ]** [עי' רש"א] (גליון): **ל]** דיבור זה שייך לקמן דף ט ע"א:

ורבנן [א]שנת חמשים אתה מונה[א] ואי אתה מונה[א] שנת חמשים ואחת לאפוקי מדר' יהודה [א]דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן קא משמע לן דלא ודמוסיפין מחול על קדש מנלן דתניא[ב] [א]בחריש ובקציר תשבות ר"ע אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [ב]שדך לא תזרע וגו' אלא [ב]חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית [ג]וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר [ג]מה חריש רשות אף קציר רשות [ד]יצא קציר העומר שהוא מצוה ורבי ישמעאל מוסיפין מחול על קדש מנ"ל נפקא ליה מדתניא[ד] [ג]ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה תלמוד לומר בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד [ה]מתחיל ומתענה מבעוד יום מלמד שמוסיפין מחול על קדש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל [ג]מערב עד ערב אין לי אלא יוה"כ שבתות מנין ת"ל תשבתו ימים טובים מנין ת"ל שבתכם הא כיצד °כל מקום שיש בו[ב] שבות מוסיפין מחול על קדש ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם בתשעה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי [ה]דתני חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך [ו]כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו

ורבנן. דלא ילפי מוקדשתם שתתקדש מתחילתה ולא איצטריך היא למעוטי סופה דרשי ליה הכי שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת היובל שנת חמשים לסוף יובל שעבר ואחת למנין יובל הבא ואי אתה מונה שנת היובל הבא אלא משנה שלאחר היובל: **ולאפוקי** מדר' יהודה. דאמר במסכת נדרים שנת חמשים עולה לכאן ולכאן שנת היובל ושנה ראשונה לשמטה הבאה: **אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית.** דעל כרחך אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו: **חריש של ערב שביעית.** שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שיועיל לשביעית: **וקציר של שביעית.** כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית[ו] °אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית: **ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות כו'.** ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת כדכתיב ביה וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות בא[ג] ללמדך מה חריש אין לך חריש של מצוה ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם שהרי אם מצא חרוש אינו חורש ואני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך בשל רשות אני אוסר לך: **יצא קציר העומר שהוא מצוה.** שאפי' מצא קצור מצוה לקצור ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת: **עד ערב.** לילה הוא ועד בכלל: **כל האוכל ושותה כו'.** דהכי קאמר קרא ועניתם בתשעה אכילת תשעה אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבה כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחך לא מקפיד אעינוי דתשעה וכי קרי עינוי בתשעה אכילה ושתיה דידיה קרי עינוי:

יובל

ואי אתה מונה שנת החמשים אחת. בלא וי"ו גרס דאין שנת חמשים ראשונה לשביעית הבאה: **ולאפוקי** מדר"י. אומר ר"י אפ"ה הלכה כרבי יהודה דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן מדאמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ט: ושם) בשמעתא דתנא דבי אליהו גבי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נשקול מכל מאה תרתי ושדי אפרטי וכל הסוגיא כדבריו ועוד דסתם מתניתין דהכא אוקמא כרבי ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי על רבי יהודה ועוד דלר' ישמעאל מקדשין חדשים ואנן קי"ל בכוליה הש"ס שמקדשין חדשים[ד] ור' יוסי נמוקו עמו[ז] קאי כרבי ישמעאל בפ"ק [דקדושין] (דף מ:) דאית ליה דיובל בתחילתו משמט ובערכין בסוף [המקדיש שדהו] (דף כח:) מוכח דמאן דאית ליה מתחילתו משמט סבר לה כרבי ישמעאל דאמר מר"ה חיילא יובל [אבל לא נראה דהא אומר התלמוד הכא ובפ' (אין נערכין[ח]) (ערכין דף יב ושם) לאפוקי מדרבי יהודה] ומיהו אין ראיה גמורה מהא דקאמר הכא ובערכין לאפוקי מדרבי יהודה דאשכחן בפרק המגרש (גיטין דף פה:) אתקין רבא[ה] בגיטין מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"ג דרבא גופיה פסק כוותיה בית נוחלין (ב"ב דף קלו.) וכן בפ"ק[ט] דכתובות (דף י.) לאפוקי דרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא וקיימא לן[י] כ"מ ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו והיא משנה בפרק בתרא דכתובות (דף קי:[ל]): **שהרי** כבר נאמר שדך לא תזרע. תימה הא איצטריך למאן דאמר בריש מועד קטן (דף ג.) (א) דחורש בשביעית לא לקי דקאמר מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימר דלהני תולדות מחייב אאחרייתא לא מחייב אלמא אפי' תולדות דכתיבי אבות דידהו לא מחייב אלא אהנך דכתיבי בהדיא וא"כ צריך לכתוב חרישה לאשמועינן דאסירא וי"ל דעיקר דיוקא מקציר ומדקצירה לתוספת חרישה נמי לתוספת[ו]: **וקציר** של שביעית. פי' הריב"א בקציר ספיחים שהביאו שליש בשביעית דאי דנזרע ביד בשביעית מלא תזרע נפקא והכתי קשיא דהאי נמי מהן לא נזרע[מ] נפקא לן בפרק מקום שנהגו (פסחים ד' נא: ושם) לפי'[ו] ר"ת דאסר ספיחים אפילו קודם ביעור כדין נזרע ביד ואף באכילה תרי קראי בספיחים למה לי ולפירוש רש"י דהתם ניחא וי"ל[ז] דספיחים לא אזלינן בתר הבאת שליש וכי אסרינן ספיחין מהן לא נזרע היינו דנלקטין בשביעית קמ"ל בחריש ובקציר ואי מהכא לא הייתי אוסר לאכילה אלא לסחורה קמ"ל הן לא נזרע: **וקציר** של שביעית היוצא למוצאי שביעית. דוקא כי אורחיה אסור לקצור אבל ע"י שינוי מותר אפילו בשביעית כדאיתא בת"כ[נ] דדריש ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך בוצרין מכאן אמרו תאנה של שביעית אין קוצין אותה במוקצה[ח] אבל קוצה אותה בחרבה וה"נ תנן בפ"ח דשביעית (משנה ו) והא דתניא בתורת כהנים[ס] מן המשומר אי אתה בוצר °אבל אתה בוצר מן המופקר מופקר נמי כדרך בצירה אסור וע"י שינוי שלא כדרך בצירה מופקר שרי ומשומר אפילו שלא כדרך בצירה נמי אסור ושומרי ספיחים בשביעית דפרק הבית והעליה (ב"מ דף קיח.) שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן משום עומר ושתי הלחם א"כ אסור כיון דמשומר ואמאי לא אמרינן[ט] מן המותר לישראל[ס] י"ל דלא היה שמירה ממש דלא היו צריכים לשומרה מבני אדם דמאליהן היו פורשין כשהיו יודעין שהן לצורך עומר ולא היו שומרין אותן אלא מבהמה וחיה ועוף: **ורבי** ישמעאל מוסיפין מחול על הקודש מנא ליה. תימה לר"ת הא אמרינן פ"ק דמועד קטן (דף ד.) (ב) הלכתא לרבי ישמעאל קראי לר"ע דעשר נטיעות הלכה למשה מסיני וכיון דהלכתא למשרי ילדה ממילא זקנה אסורה ותירץ ר"ת דהכא מיבעי ליה בתוספת של אחר שביעית מנא ליה ובחנם דחק דכיון דשביעית גופה מהלכה לא ילפינן מינה שבת ויוה"כ וי"ט[י] דאין דנין ק"ו מהלכה[ע] והשתא לר' ישמעאל איצטריך קרא משום שבת וי"ט ואיצטריך הלכתא למשרי ילדה והא דלא משני הכי במו"ק[פ] לר"ע דאיצטריך קרא ללמד על שבת וי"ט ויוה"כ משום דמהלכה לא ילפי' דא"כ לא הוי ליה למכתב קראי גבי שביעית כיון דלשביעית גופיה לא צריך אלא ללמד על אחריני: **כל** מקום שנאמר שבות. ואתא לרבות שביעית: **ורבי** עקיבא האי ועניתם מאי עביד ליה. דר"ע הוה יליף כולהו משביעית שבת וי"ט ויוה"כ דכולהו מודו דתוספת יוה"כ דאורייתא כדאמרינן בפרק שואל (שבת דף קמח:) ובפרק המביא (ביצה דף ל.) וק"ק דבפ' מקום שנהגו (פסחים דף נד: ושם) בעי למימר דהא דיוה"כ ספקו אסור בבין השמשות שלו איירי ואמאי הא אפילו ודאי יום סמוך לחשיכה אסור בכניסתו או ודאי לילה סמוך ליום ביציאתו משום תוספת וכמו כן קשיא בפרק במה מדליקין (שבת דף לד.) דתנן ספק חשכה אין מדליקין ושמא משום דסגי בתוספת משהו נקיט הכי ועוד דרבן גמליאל דפרק קמא דמו"ק (דף ג:) לית ליה תוספת כלל דקאמר התם נמנו על שני פרקים הללו והתירום כלומר פסח ועצרת ומפרש בירושלמי בריש מסכת שביעית בשעה שהתירו למקרא[כ] סמכו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף כל ערב (שבת[ל]) אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה וטעם זה נמי איתא בריש מו"ק (ד' ד.) יליף שבת שבתון משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותר כו' אלא דלא קאי במסקנא הכי אלא דגמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים ולפי אותה מסקנא יתכן לפרש הלכתא כר"ע[מ] וקראי לזמן שאין ב"ה קיים ומיהו לרבי דאמר[צ] שביעית בזמן הזה דרבנן לא אפשר:

כאילו

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) נדרים סא. ערכין יב: לג., ב) שביעית פ"א מ"ד מו"ק ג: מכות ח:, ג) [מנחו' עב.], ד) יומא פא:, ה) ברכות ח: פסחים סח: יומא פא:, ו) לקמן דף יב סע"ב, ז) גיטין סז., ח) [נראה שצ"ל המוכר שדהו דף לג. וע"ש], ט) צ"ל בפרק בתרא דכתובות (דף קי:) (חלופי גירסאות), י) כתובות דף עז., כ) [וע"ע תוס' ע"ז ט: ד"ה מאן], ל) [וע"ע תוס' מ"ק ג: ד"ה שהרי], מ) ויקרא כה כ, נ) בהר פ"א ה"ג, ס) פסחים מח., ע) נזיר ריש דף נז, פ) [דף ג:], צ) מו"ק ב ע"ב.

◆

תורה אור השלם

א) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: [שמות לד, כא]

ב) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַייָ שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: [ויקרא כה, ד]

ג) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: [ויקרא כג, לב]

◆

גליון הש"ס

גמ' כ"מ שיש בו שבות. ק"ל לרע"ק דלא דריש כן ויליף משביעית הא מזה לא מצינן למילף רק דין תוספת לענין איסור מלאכה אבל לענין עינוי ביוה"כ מנ"ל דהא אין ללמוד עינוי ממלאכה במה מצינו דמה למלאכה דנוהג בשבתות וי"ט ולע"ג. וביותר ק' אפילו לענין מלאכה הא בשביעי' אינו אסור בתו' מדאוריי' רק חרישה וקצירה אבל לא נטיעה כמ"ש תוס' ד"ה ומותר לקיימן וא"כ ביוה"כ ושבת מנלן תוספת בשארי מלאכות וצ"ע: רש"י ד"ה וקציר וכו' אתה נוהג בה. עיין לקמן ד' יב ע"ב תד"ה מנהג: תוס' ד"ה וקציר של שביעית היוצא וכו' אבל אתה בוצר מן המופקר. עיין סוכה ד' לט ע"ב תוס' ד"ה בד"א:

◆

הגהות
מהר"י לנדא

א] בליוני עין משפט אות ו' חסר מיי' פ"ג מהלכות נדרים הלכה ט' ועי' בכ"מ שם:

◆

ליקוטי רש"י

[ההתחלה בדף ח:]

אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית כו'. דעל כרחך בשביעית דשמיטה הכתוב מדבר דאי כדכתיב דאיום השביעי קאי מאי שנא חריש וקציר דנקט אלא ה"ק ששת ימים תעבוד ובשביעי תשבות והששה שאתה עובד בהן בחריש ובקציר תשבות. **הנכנס לשביעית.** (וחריש של שביעית) שלא יחרוש בששית חרישה המועלת לשביעית [מכות ח:]. כל שיש לו ליכנס לשביעית שאסור לחרוש לפני ראש השנה [מו"ק ד.]. **וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.** שאם הביאה שליש בשביעית מאז היא ראויה ליקצר ואם קצרה בשמינית צריך לנהוג בה קדושת שביעית. **רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות כו'.** ובשבת קאי ולהכי נקט חריש וקציר לומר לך מה החריש שאני אוסר לך בשבת חריש של רשות הוא שאין לנו חריש של מצוה אף קציר איני אוסר לך אלא של רשות יצא קציר העומר [מכות שם]. **מה חריש רשות.** בכל מקום [מו"ק שם]. **יצא קציר העומר.** ודוחה את השבת [שמות שם] מותר לקצור בשבת. **שהוא מצוה.** אף על פי שמצא קצור קוצר דבעינן קצירה לשמה אבל אם מצא חרוש אינו חורש [מו"ק שם]. אם מצא חרוש אינו צריך לחרוש אבל קציר אפילו מצא מצוה לקצור לשמה דכתיב וקצרתם והבאתם את עומר [מכות שם]. **כל האוכל ושותה כו'.** בפרק בתרא דיומא מוקמינן להא דרשא אליבא דמאן דאמר אין אדם מוזהר על תוספת עינוי להתחיל ולהתענות מבעוד יום ואפילו למאן דאית ליה מוסיפין מחול על קודש מקרא אחרינא נפקא ליה מבחריש ובקציר תשבות הילכך כי אתא האי בתשעה להכי אתא והכי קאמר מה שאתם עושים בתשעה דהיינו אכילה ושתיה אני קורא עינוי [פסחים סח:]. והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה [כדי] שתוכל להתענות בעשרה ומדאפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאילו מתענה בתשעה [יומא פא:]. והכי קאמר קרא הכינו עצמכם בתשעה לחדש לענוי המחרת והרי הוא בעיני כענוי היום [ברכות ח:].

עין משפט
נר מצוה

מד א מיי' פ"י מהל' שמיטין הלכה ז טור י"ד סי' שלא:

מה ב מיי' פ"ג מהל' שמיטה הל' א ופ"ד הל' ט:

מו ג מיי' פ"ד שם הל' יג:

מז ד מיי' פ"ז מהל' תמידין הלכה ו סמג עשין קלט:

מח ה מיי' פ"א מהל' שביתת עשור הל' ו סמג לאוין מה ועשין לב טוש"ע א"ח סי' תרח סעיף א:

מט ו א] טוש"ע א"ח סימן תרד סעיף א:

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שהרי כו' לחורש בשביעי' נ"ב פי' תולדה לחורש דהיינו משקה מים לזרעים כדאיתא התם להדיא בדף ג' לגבי חורש דאב מלאכה הוא דלקי עליה בשביעית דאבות אסר רחמנא ועיין בתוס' דף יב ע"ב ובמ"ש לשם: (ב) שם ד"ה ור' ישמעאל כו' פ"ק דמועד קטן דעשר נטיעות הלכה למשה מסיני והלכתא לר' ישמעאל קראי לר"ע וכיון דהלכתא:

◆

רבינו חננאל

ולאפוקי מדר' יהודה דאמר שנת החמשים עולה למנין היובל ועולה למנין ז' שביעית כלומר זורעין ה' שנים. והיובל עולה למנין ששית ומשמיטין השביעית: **ופשטינא דמוסיפין מחול על קדש** מהא דכתיב בחריש ובקציר תשבות וא"ר עקיבא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית וקציר של שביעית כלומר הספיחין שצמחו בשביעית ולא הספיק לתלשן ונכנסו למוצאי שביעית שמשביתין (א) בשנה השביעית. **ור' ישמעאל אומר לא בא זה הכתוב** אלא להקיש קציר לחריש ולאסור קציר של רשות כמו חריש של רשות. וממילא שמעינן כי קציר העומר שהוא מצוה מותר אבל שמוסיפין מחול על הקדש מהא נפקא מדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש יכול בתשעה ת"ל בערב. [אי בערב] יכול [וכו'] עד מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש. ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי דתני וכו':

חשק שלמה על ר"ח

א) אולי צ"ל שמשביתין כמו קציר של שנה השביעית.

◆

הגהות וציונים

א] בכת"י נוסף **אותה**, וכן הלשון יפה לפי' רש"י (דק"ס): ב] כת"י כל מקום **שנאמר** שבות וכ"ה בתוס' ובר"ח וביומא: ג] בדפוס קרקא **ובא** ללמדך, ואולי צ"ל **ובחריש** ובקציר תשבות בא ללמדך וכו' ועיין ליקוטי רש"י: ד] בתוס' הרא"ש **ועוד דר'** יוסי **דנמוקו** עמו: ה] בדפו"י ובתוס' הרא"ש אתקין **רב**, ועין גיטין דף פה ע"ב מש"כ בגליון: ו] בדפו"י **ולפי'**, ולהגי' שלפנינו צ"ל להלן **ותרי** קראי בספיחים (באה"מ): ז] יש להוסיף **דס"ד** (באה"מ): ח] גירסת רש"א **במקצע** (גליון) במשניות איתא כלפנינו ואין צריך להגיה בתוס', וכוונת המהרש"א לשלול גירסא אחרת מוטעית שהיתה לפניו (גנזי יוסף): ט] יש להוסיף **דבעי** (באה"מ): י] נראה דיש להוסיף **כי היכי** דאין: כ] בתוס' הרא"ש **על המקרא** סמכו: ל] [צ"ל **שבתות שנים**] (גליון): מ] נדצ"ל **לר"ע** (גנזי יוסף, ועיי"ש):